

Önkormányzatok és környezetvédelem

Dr. Fülöp Sándor PhD

VTK, Víz- és Környezetpolitikai Tanszék

Tételek

1. A helyi szint jelentősége és eszköztendszere a környezetvédelemben
2. Településrendezés
3. Környezetvédelmi tervezés és stratégia-alkotás települési szinten

1.a. Város és falu

- A városok a Föld felszínének 2 %-án a GDP 60 %-át termelik és felelősek az ÜHG és a hulladéktermelés 70 %-áért
- Anyagi és szellemi erőforrásokkal, médiabefolyással rendelkeznek, a fenntartható fejlődés irányába tolhatják el a döntéseket
- Agenda 21 (1992): fenntartható településfejlesztés, lakhatás, szegénység kezelése, városszervezés;
- SDG (2015) 11, cél: a városok és más települések befogadóvá, biztonságossá, rezilienssé és fenntarthatóvá tétele (lakhatás, tömegközlekedés, elesettek gondozása, részvétel, közösségi terek, integrált, kompakt települések, a kulturális és természeti örökség megőrzése, ökolábnyom csökkentése)

1.b. A települések fenntarthatósági követelményei

- Intelligens településszerkezet, hatékony infrastruktúra kialakítása
- Időtálló gazdálkodás a természeti erőforrásokkal, elsősorban a termőfölddel és a zöld területekkel
- A lakó-, munkahely, rekreáció és egyéb települési funkciók ellátása, igazodás a demográfiai folyamatokhoz
- Esélyegyenlőség és a lemaradók támogatása („fair, equitable”)
- Alkalmazkodás a klímaváltozáshoz, megfelelő felkészülés a katasztrófákra

2. a. A településrendezés fogalma

- A település rendelkezésére álló terület adottságainak és a helyi társadalom igényeinek a legjobb összehangolása, most és a belátható jövőben
- A települési környezet több mint épületek összessége. Egy mintázat, amit egyebek között meghatároz az épületek sűrűsége, a beépített és a zöld területek váltakozása, a különböző funkciójú épületek elhelyezkedése, az úthálózat, a közösségi terek. Természetesen ez a mintázat nagymértékben függ a földrajzi adottságoktól és az éghajlattól.
- Vannak „jobb helyek” és nem annyira jók, a központtól való távolság, a közlekedési lehetőség, a benapozottság, az intimitás, a közösségi és szolgáltató funkciók elérhetősége, a társadalmi élet pezsgése stb.
- Nem csak anyagi jellegű struktúrák határozzák meg, hogy egy településen ki mit tehet és miben korlátozott, hanem a nem anyagiak is, a társadalmi konvenciók, a tulajdonjog, a szerződések, a helyi közzjogi szabályok stb. (pl. átjárás, behajtás, fakivágás, homlokzatkialakítás)
- Mindezek alapján a településrendezés bonyolult interdiszciplináris terület jogászok, építészek, geográfusok, szociológusok, politikusok és mások részvételével, illetőleg döntő jelentőségű, hogy az érintett közösségek mennyire képesek megérteni, figyelemmel kísérni és befolyásolni

2.b. A településszerkezet és a fenntarthatóság kapcsolata

egy település fenntarthatósági mérlegét alapvetően az ott alkalmazott technológiai megoldások (pl. közlekedés, energiatermelés, fűtés-hűtés), valamint a település térszerkezete befolyásolja. A fenntartható településszerkezetnek több elméleti sémája ismert (kompakt város, kompakt településrészekből álló decentralizált város, szétszóródó önfenntartó közösségek stb.). Ezek közös jellemzője azonban a település zöldfelületekkel való tagolása és általában a biológiailag aktív területekkel való takarékoság, a zöldfelületek természethez közeli állapotban való fenntartása és köztulajdona, a felhagyott („barna”, „szürke”) területek beépítésének támogatása.

- a településszerkezet és az energiafelhasználás: minél nagyobb a település sűrűsége, annál alacsonyabb az egy főre jutó energiafogyasztás, ezzel szemben az ingázásra alapuló szuburbanizációnak – a látszólag nagyobb zöldfelületek ellenére is – jóval magasabb ökológiai lábnyoma van
- a települési funkciók térbeli elhelyezkedése: a munkahelyek, kereskedelmi egységek és a gyermekintézmények egymáshoz viszonyított kapcsolata
- a közlekedési hálózatok elrendezése: az utakat és a kötöttpályás infrastruktúrát hierarchikusan kell kialakítani (első-, másodrendű utak, főutak, lakóutcák, illetve nagy teljesítményű kötött pályás vonalak, ez viszont csomópontok kialakulására vezet, melyek a folyamatos torlódások, a növekvő szennyezés és a környezet leromlásának eredményeképpen városi válságövezetté alakulnak

2.c. A településrendezés eszközei Magyarországon

- Településszerkezeti terv: a képviselőtestület határozattal fogadja el; kijelöli a beépítésre szánt, valamint a beépítésre nem szánt területeket, a település műszaki infrastruktúrájának fő vonalait, valamint a külön jogszabályok alapján meghatározott védő és védendő övezeteket (a beépítésre szánt területek: lakó-, gazdasági, üdülő, vegyes és ún. különleges területek; az övezetek pl. nagyvárosias, kisvárosias, kereskedelmi); mindegyik övezetben meghatározza a beépíthetőség, a maximális építménymagasság, valamint a minimális zöldfelület arányát
- Helyi építési szabályzat: az építés helyi rendjét meghatározó önkormányzati rendelet, a szabályozási terv pedig a helyi építési szabályzat melléklete; a beépítésre szánt területek kapcsán a helyi építési szabályzat, illetve a szabályozási terv valamennyi építési övezet vonatkozásában meghatározzák a beépítési százalékot, a legnagyobb beépítési magasságot, a közműellátás mértékét és módját, a zöldfelület legkisebb mértékét, a terepszint alatti építés mértékét és helyét, stb.

2. d. Az önkormányzati szerepek konfliktusai

- helyi népképviselő, a területükön élő lakosság érdekeinek az artikulálása, érvényesítése
- önkormányzati gazdálkodás: tulajdonlás, saját és állami bevételek, gazdálkodás; „az önkormányzat gazdasági apportja a hatalom.”
- közhatalmat is gyakorol a területén, meghatározza a terület gazdasági, infrastrukturális, szociális és környezeti fejlődésének főbb irányait és feltételrendszerét
- az önkormányzat alkalmazásában álló jegyző és hivatala közigazgatási hatósági jogkörben is eljár

2. f. Jogorvoslati lehetőségek

	alkotmánybíró ság	Közigazgatási bíróság	Rendes bíróság	Közigazgatási felülvizsgálat	egyéb (ombudsman, ügyész stb.)
Austria					
Czech Rep.					
Estonia					
Hungary					
Slovakia					
Slovenia					

2.g. A településrendezés előtt álló legfontosabb kihívások

- Bizonytalan tervezési feltételek: klímaváltozás, gazdasági válságok, ingatlanpiaci kilengések, élelmiszerhiány, politikai irányváltások, szocio-kulturális konfliktusok
- Hogyan legyen egyszerre szakszerű („robust across a range of futures”) és átlátható – rugalmas tervezés: még több közösségi részvétel, monitoring (közösségi monitoring is) és visszacsatolás
- A környezeti értékelések legyenek holisztikusak, az összes ökológiai szolgáltatásra legyenek tekintettel, tükrözzék az ökológiai hálózatokat
- Interdiszciplináris integráció, ideértve a rejtett szociális hatások feltárását és kezelését

3.a. A települési önkormányzatok szerepe és lehetőségei a környezetvédelem terén

- A szubszidiaritás: a települési önkormányzat a legalacsonyabb szintű politikai egység, amely a helyismeret és a közelség alapján a településen lakók környezethasználatának mindennapi gyakorlatára a leginkább hatni tud, amennyiben erre forrásai is vannak
- Összetett feladat: nem csak a szűkebb értelemben vett környezetvédelmi jellegű kérdések tartoznak ide, hanem pl. a parkolási rend szabályozása, a közösségi közlekedés, a város rehabilitáció, a helyi adók rendszere vagy akár a vagyongazdálkodás
- Eszközei: természeti erőforrások hasznosításának a helyi közösségek érdekkörében és kompetenciájában való szabályozása, a piaci igények helyi erőforrásokkal (termékekkel, szolgáltatásokkal, munkaerővel) való kielégítése, a termelési és fogyasztási viszonyok decentralizált szerkezetű, emberi léptékű (pl. energetikai) rendszerben történő szervezése
- Mozgástere: a helyi önkormányzatok autonómiája hol szűkül, hol bővül, számos átruházott államigazgatási jogkör átkerült a kormányhivatalokba, az önkormányzatoknál maradó feladatkörök tekintetében viszont a központi jogszabályok helyi szintű végrehajtói szerepe erősödött

3.b. A környezet szempontjából releváns önkormányzati feladatok és hatáskörök

- településfejlesztés, településrendezés,
- településüzemeltetés (közparkok és egyéb közterületek kialakítása és fenntartása, parkolás biztosítása),
- az egészséges életmód segítését célzó szolgáltatások,
- környezetegészségügy (köztisztaság, települési környezet tisztaságának biztosítása, rovar- és rágcsálóirtás),
- helyi környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, vízkárelhárítás,
- katasztrófavédelem,
- helyi közösségi közlekedés biztosítása,
- hulladékgazdálkodás
- távhőszolgáltatás;
- víziközmű-szolgáltatás, amennyiben a víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény rendelkezései szerint a helyi önkormányzat ellátásért felelősnek minősül

3.c. Települési környezetvédelmi program

- Összhangban kell legyen a magasabb szintű tervekkel, elsősorban a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiával és a Nemzeti Környezetvédelmi Tervekkel
- Közösségi részvétel, szomszéd önkormányzatokkal való egyeztetés szükséges a megalkotása során
- Tartalma: helyzetértékelés (környezeti elemek és hatótényezők bemutatása); környezeti célok, eszközök, erőforrások, ütemezés, monitoring, visszacsatolás
- Témakörei: légszennyezettség, zaj, zöldfelületek, köztisztaság, helyi vízvédelem és vízgazdálkodás, szennyvízkezelés és szilárd hulladék gazdálkodás, közlekedés- és energiapolitika, kárelhárítás

3.d. Az önkormányzatok környezetvédelmi hatósági jogkörei

levegőtisztaság-védelem:

- a füstköd-riadó terv végrehajtása
- ezen belül a légszennyező létesítmények, illetve a közlekedési eszközök üzemelésének időleges korlátozása vagy felfüggesztése,

hulladékgazdálkodás:

- illegálisan elhelyezett vagy elhagyott hulladék elszállítása, elszállíttatása
- ilyen esetekben a hulladékgazdálkodási bírság kiszabása

természetvédelem:

- a helyi jelentőségű védett természeti területek kapcsán ideiglenes védetté nyilvánítás, a terület állapotát veszélyeztető tevékenység korlátozása, felfüggesztése, a védett természeti területek kezelésére és megóvására vonatkozó kötelezettségek megállapítása, természetvédelmi bírság kiszabása stb.,
- közterületen lévő fás szárú növények kivágása és pótlása ügyében

zaj- és rezgésvédelem, állatvédelem:

- helyi rendeletek végrehajtása

növényvédelem:

- belterületen a károsítók (parlagfű, allergén gyomok) elleni védekezési kötelezettség betartásának ellenőrzése, illetve a közérdekű védekezés elrendelése

3.e. A települési környezetvédelmi közszolgáltatások

- Települési hulladékgazdálkodás: a lakossági és intézményi hulladékok átvétele, gyűjtése, elszállítása és kezelése, hulladékgazdálkodási létesítmények fenntartása, a hulladékgazdálkodás helyi szabályainak meghatározása, a hulladék közszolgáltató kiválasztása, valamint a közszolgáltatási szerződés megkötése
- Vízközmű szolgáltatás (vezetékes ivóvízellátás, a szennyvízkezelés és – tisztítás) csak az ország bizonyos régióban minősül kötelezően ellátandó önkormányzati feladatnak, ahol az állami többségi tulajdonban működő öt regionális szolgáltató nem biztosítja a vízellátást, illetve a szennyvízkezelést; az önkormányzatok ezt a tulajdonukban álló, majd később részlegesen privatizált, közel 400 vízmű vállalat útján oldják meg; ez a feladatmegosztás rendkívül divergáló vagyoni, üzemeltetési helyzetet és szolgáltatási minőséget eredményezett, ezért a víz- és csatornadíjat és a szolgáltatás egyéb feltételeit 2011-től jogszabály állapítja meg